

OSOBNOSŤ BLAŽENÉHO TEODORETA KÝRSKEHO

Vladimír KOCVÁR

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Tento rok sa nesie v duchu viacerých výročí. Medzi nimi aj 1580 rokov od III. všeobecného snemu v Efeze a 1560 rokov od IV. všeobecného snemu, konaného v Chalcedone. Snemov, ktoré korunovali obdobie christologických sporov formulovaním dogmy, no neznamenali koniec týchto sporov. Už v triadologických sporoch IV. storočia bola ich hlavnou podtémou christológia. Trojičné spory, ako aj neskôr christologické, hovorili o osobe Boha Logosa. V prvom prípade sa hovorilo o Jeho vzťahu k Otcovi, t.z. o Logu ako o druhej osobe Svätej Trojice, v druhom prípade o Jeho vzťahu k ľudskej prirodzenosti. Najprv bolo potrebné vysvetliť Božstvo Isusa Christa a potom Jeho vzťah k ľudstvu. Otázka Isusa, ktorú položil svojim učeníkom na ceste do Cézarey Filipovej: „Za koho pokladajú ľudia Syna človeka?“, vyvolala odpoveď apoštola Petra: „Ty si Christos, Syn Boha živého.“ (Mt 16, 15-16). Táto odpoveď však bola pochopená rôznymi spôsobmi a preto bolo potrebné obrovské teologické úsilie, aby mohlo byť učenie o osobe Isusa Christa vyjadrené presnou terminológiou. Christologické spory boli spormi o človečenstve Spasiteľa, spory o spôsobe prijatia ľudskej prirodzenosti Jednorodeným Synom. A to znamená aj o zmysle a úlohe ľudského zápasu a života. Otcovia IV. storočia vychádzali zo soteriologických predpokladov. Viera v Christa ako Spasiteľa predpokladá vyznanie plnosti Božstva aj plnosti človečenstva v Ňom. Lebo len v takom prípade sa v Christovi naozaj uskutočnilo zjednotenie Boha a človeka a otvorila sa cesta k zbožšteniu, v ktorom Otcovia videli zmysel a cieľ ľudskej existencie.

Ostávalo však nejasným, ako je potrebné chápať a opísať jednotu Bohočloveka, ako sú v Christovi zjednotené Božstvo a človečenstvo. Táto otázka bola nastolená už Apolináriom Laodicejským. No ten na ňu nedokázal odpovedať správne. Apolinarizmus môžeme charakterizovať ako antropologický minimalizmus, pohrdnutie človekom. Podľa Apolinária Logos prijal len ľudské telo a animálnu dušu. Neprijal vyššiu dušu, lebo tá bola podľa

Apolinária náklonná ku zlu a Christos by sa vzbúril proti Bohu. Ľudská prirodzenosť je podľa neho neschopná zbožštenia a preto v bohoľudskej jednote nemôže ľudská prirodzenosť ostať nezmenená, nemôže ostať sama sebou. Prekonanie apolinarizmu znamenalo rehabilitáciu človeka. To bol zmysel kapadóckej polemiky s Apolináriom. Avšak v tejto antropologickej sebaobrane bolo možné stratiť mieru a upadnúť do opačnej krajnosti. To sa stalo niektorým predstaviteľom antiochijskej školy.

Christológiu tejto školy dokonale vystihujú pomenovania, ktoré jej dali súčasní teológovia. Sú to: christológia Prebývajúceho (v človeku) Loga, christológia prijatého (Logosom) človeka⁴²³, antropologický maximalizmus⁴²⁴. Christa antiochijci považovali za dokonalého človeka, ktorý sa narodil z Panny Márie. Slová evanjelistu Jána: „a Slovo sa stalo Telom“ (Jn 1, 14), ktoré potláčajú takúto myšlienku, vykladal Teodor Mopsuestský tak, že Slovo - Logos sa len ukázalo, zjavilo v tele. Človek Isus žil v jednote s Bohom Logom. Je zjavné, že antiochijci rozdeľovali Christa na dva subjekty: človeka Isusa a Boha Loga. Ich základným cieľom bolo ukázať, ako opozícia Apolináriovi, že Christos bol skutočne človek. No pri zdôrazňovaní tejto plnosti človečenstva odišli niektorí predstavitelia tejto školy príliš ďaleko. Jedným z najvýznamnejších teológov antiochijskej školy V. storočia bol blažený Teodoret Kýrsky. Človek, o ktorom sa cirkevná literatúra zmieňuje sporadicky, aj to najmä v súvislosti s odsúdením niektorých jeho spisov na V. všeobecnom sneme. Svojím teologickým myslením, však výrazne zasiahol do christologických sporov V. storočia, keďže bol osobne zainteresovaný v otázkach riešenia tak nestorianizmu, ako aj monofyzitizmu. Ani v súčasnej dobe neexistuje na jeho osobu jednotný pohľad. Niektorí ho považujú za teológa oddaného chalcedonskej dogme, iní za radikálneho nestoriána. Od počiatku nestoriánskych sporov až do svojej smrti roku 457 bol ak nie vodcom, tak určite „mozgom“ antiochijskej školy. Je známe, že ani on sa spočiatku nevyhol krajnostiam antiochijského myslenia a bránil Nestória z pozície tejto školy, dokázal však vymaniť sa spod vplyvu len takéhoto myslenia a neskôr pochopil, že aj on aj svätý Cyril Alexandrijský zmýšľajú rovnako hoci sa vyjadrujú rozdielne. Je považovaný za autora Formulácie zjednotenia z roku

⁴²³ Pozri: РАКИТА, А. 1987 Халкидонски сабор и његов догмат. In *Теоолошки погледи*. Београд : 1987, XIX, No.1-2, s. 31.

⁴²⁴ Pozri: ФЛОРОВСКИЙ, Г.В. 1992. *Восточные отцы V.-VIII. веков*. Москва, 1992. s.6.

433 s alexandrijcami. Možno povedať, že po smrti sv. Cyrila bol najvýznamnejším teológom na Východe. Najviac polemizoval so vznikajúcim a šíriacim sa monofyzitstvom a kritizoval ho.

O jeho živote vieme pomerne málo. Najviac informácií sa dozvedáme z jeho listov, kde opisuje nielen teologické problémy, ale aj svoju činnosť biskupa na katedre v Kýre. Aj keď sa všetky jeho diela nezachovali, predsa však rozsah jeho tvorby je veľmi široký. Napísal historické diela: Cirkevné dejiny, Zborník heretických učení a Dejiny „bohoľubcov“, apologetické dielo Liečenie gréckych chorôb, považované za posledné apologetické dielo vôbec, exegetické diela, kde formou otázok a odpovedí na zložité miesta napísal výklady kníh Mojžišových, Kráľovských a Kronických kníh, knihy Jozue, Rút a Sudcov. Napísal komentáre na všetky žalmy, Pieseň Piesní, všetky prorocké knihy a listy ap. Pavla. Veľmi významnú časť tvoria dogmaticko-polemické diela Vyjadrenia na kapitoly svätého Cyrila Alexandrijského, Žobrák, dielo namierené proti monofyzitom a Reči o Prozreteľnosti, ktorých je 10. Z homílií sa zachovali len útržky, ktoré zapísal svätý Fótios.

S osobou Teodorita sa stretávame hneď na začiatku nestoriánstva. Nestorios, ako konštantínopolský patriarcha, ako aj jeho synkel Anastasios vo svojich kázňach napadli termín Bohorodička a vystríhali pred jeho používaním. V Konštantinopole na tieto slová ako prvý zareagoval počas jednej z týchto kázní advokát Euzébios, neskôr biskup Dorylejský, ktorý vykrikol: To, čo tu počujeme, je lož a bohorúhačstvo; Pravda je, že Boží Logos, ktoré sa predvečne rodí od Otca, sa druhýkrát v čase narodilo v tele od ženy, aby uskutočnilo našu spásu. O niekoľko dní sa v uliciach Konštantinopola objavilo „Oznámenie“ Euzébia, ktorým obviňoval Nestória z herézy.⁴²⁵ Heréza bola čoskoro odhalená aj v Alexandrii, kde na ňu upozornili tamojšieho biskupa Cyrila. Po krátkej korešpondencii, ktorú medzi sebou viedli Cyril a Nestorios, nabrali udalosti rýchlejší spád. Na jeseň v roku 430 bol do Antiochie zvolaný snem a do Konštantinopola odišiel obširny list. Východní biskupi radili Nestóriovi držať sa pomenovania Bohorodička a zdôvodňovali to nasledujúcimi argumentmi: „Ak ho nebudeme prijímať s tým významom, aký je v ňom obsiahnutý, nevyhnutne upadneme do množstva poblúdení, a čo je najdôležitejšie, stratíme spásu, získanú nevysloviteľnou ikonómiou Božieho Syna. Pretože, ak sa

⁴²⁵ Pozri ПОСПЕХОВ, Д. 1997. *Кирилл Александрийский и Несторий, ересиарх 5. века*. Москва : 1997, s. 25–33.

zavrhne toto slovo a tým aj jeho zmysel, ktorý je v ňom obsiahnutý, vyplynie z toho myšlienka, že Ten, ktorý sa kvôli našej spáse nevysloviteľne zjavil na zemi, nebol Boh,...Sväté Písmo so všetkého najviac zdôrazňuje Božiu ľudomilnosť k nám, keď hovorí, že Jednorodený Syn Boha, večný a stále s Ním prebývajúcí, sa bezhriешne narodil z Panny. Ak kvôli tomuto narodeniu otcovia nazývali Pannu Bohorodičkou, ako ju nazývame aj my teraz, tak nevieme prečo by sme mali začať úplne zbytočne skúmať túto dogmu.⁴²⁶ Nie je úplne zrejmé, akú úlohu zohral pri písaní tohto listu bl. Teodorit, no tento list, hoci je pripisovaný antiochijskému biskupovi Jánovi, je pripisovaný práve blaženému Teodoritovi a je uvádzaný ako jeho 149. list.⁴²⁷

Zakrátko nato, po prerokovaní na miestnom sneme bol Nestóriovi doručený list Cyrila Alexandrijského obsahujúci dvanásť anátém. Cez Jána Antiochijského sa tento list dostal k dvom najvýznamnejším sýrskym biskupom: Andrejovi Samosatskému a Teodoritovi Kýrskemu. Ani jeden z nich nechcel uveriť, že autorom listu je Cyril Alexandrijský, tón listu im znel príliš v duchu apolinarizmu. Teodorit bol typickým predstaviteľom antiochijskej školy. Preto pri priznávaní Bohočlovečenstva v Christovi stále zdôrazňoval, že Spasiteľ je Boh a človek. Akékoľvek iné učenie, kde sa tento prvok strácal, považoval za veľmi podozrivé. Zatiaľ čo Teodorit vychádzal z dvoch, ktorí tvoria jednotu, Cyril Alexandrijský mal za základ jednotu a až potom hľadel na počet. Toto bolo pre Teodorita neprijateľné. „Ak takýmto spôsobom prebehlo prirodzené zjednotenie obrazu Boha a obrazu služobníka, tak Boh Logos bol prinútený zjednotiť sa nevyhnutnosťou a nie ľudomilnosťou s obrazom služobníka a Zákonodarca všetkého sa nachádza v nevyhnutnosti dodržiavať zákony. No nie tak učí apoštol, ale inak, a to, že prijal podobu služobníka, ponížil sa (Flp 2,7). V slovách ponížil sa ho ukazuje ako neprinúteného“⁴²⁸. „A ak ten, kto to predložil, chápe pod jednotou hypostázy to, že tu vznikol stred medzi telom a Božstvom, so všetkým úsilím mu oponujeme a obviňujeme ho v bohorúhačstve, lebo stred nevyhnutne predpokladá zliatie a zliatie ničí

⁴²⁶ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 66–67.

⁴²⁷ Pozri Copy of the Letter written by John, Bishop of Antioch, to Nestorius. [online]. [2011-10-11]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.cl.html>>.

⁴²⁸ ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 452.

osobitosť jednej aj druhej prirodzenosti. Čo sa mení, prestáva byť tým, čím bolo predtým, a to nie je pekné povedať vo vyššej hodnosti o Bohu Logosovi, pochádzajúcemu z rodu Dávidovho... Ak by skutočne vznikol nejaký stred, je v ňom zliatie... A preto, nie je potrebná jednota hypostázy, ktorú ako sa mi zdá, predkladajú v zmysle stredu. Je dostatočným nazývať jednotu takou jednotou, ktorá ukazuje samostatnosť prirodzeností a zároveň učí ctiť Christa Bohom.“⁴²⁹ „Po prvé, on (Cyril) nikdy nespomína to, že telo (Logosa) je rozumné, a nevyznáva, že prijatý je dokonalý človek; no nasledujúc učenie Apolinária, stále ho nazýva jednoducho telom.“⁴³⁰

Hoci vyjadrenia Kýrskeho biskupa neboli celkom bezdôvodné, niektoré boli postavené na nesprávnom výklade sporných vyjadrení. Bol v nich však aj istý kúsok pravdy v učení o úplnosti prirodzeností v Christovi a z tohto pohľadu mali svoj význam pri objasnení spôsobu zjednotenia prirodzeností v osobe Spasiteľa. Úplne jasne to dokazujú aj odpovede Cyrila Alexandrijského na protianatémy Teodorita. Predovšetkým je to úplné odstránenie chápania zliatia alebo zmiešania a zároveň formulácia pravdy, ktorá bola v chalcedonskej dogme vyjadrená termínom *συνχύτως*. „Slovo prijalo sväté a oduševnené telo, zjednotilo sa s ním skutočne nezliatne.“⁴³¹ Tvrdenie o hypostáznom zjednotení mohlo byť v tej dobe vysvetlené nesprávnym spôsobom. Preto Teodorit, ktorý si všimol skrytú nejasnosť formulácie, prinútil Cyrila, aby odkryl jej pravoslávny zmysel. Alexandrijský biskup na to odpovedal: „Výrazom hypostázna, označujúcim nič iné ako to, že prirodzenosť Logosa alebo hypostáza, sa skutočne zjednotila s ľudskou prirodzenosťou bez akéhokoľvek prevrátenia alebo zmeny...“⁴³² Pravoslávna dogmatika týmto získala termín *αδιαίρετως*. Okrem toho je ďalším prínosom tejto polemiky to, že pripravila pôdu pre presné objasnenie dogmy o spojení prirodzeností v osobe Spasiteľa. Anatémy, ktoré Cyril napísal, boli priamo a výlučne namierené proti nestoriánstvu na vyššom stupni vývoja a preto je

⁴²⁹ *ДѢЛІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 450.

⁴³⁰ *ДѢЛІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 471.

⁴³¹ *ДѢЛІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 449.

⁴³² *ДѢЛІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 451.

jasné, že ako kritika konštantinopolského biskupa zdôrazňovali hlavne moment jednoty. V tomto je veľká zásluha sv. Cyrila. No Teodorit neobrátil pozornosť na polemický charakter anatém a videl v nich len výklad kresťanského učenia o osobe Isusa Christa. Takéto nesprávne prijatie spôsobilo to, že veci, ktoré sa vzťahovali výlučne na Nestória, Teodorit aplikoval na pravoslávny pohľad a napadnutie na Nestórievo poblúdenie zobral ako boj proti pravde. Vo svojich odpovediach alexandrijský biskup stále ukazuje, koho mal na mysli a často cituje časti z kázní Nestória. Teodorit sa vo svojom výklade učenia o nezliatnom zjednotení dvoch prirodzeností v osobe Christa držal pravdy, no mýlil sa v názoroch na svojho oponenta. Aj samotný Cyril si uvedomoval tento fakt a preto písal: „Aké by bolo dobré, ak by tvoj um, slobodný od nenávisti a vášní, našiel pravdu v našich slovách.“⁴³³ Je zrejmé, že Cyril chápal svojho oponenta oveľa lepšie, ako všetci neskorší historici; okrem iného jasne ukázal, že odsudzuje Nestória a Teodoritove myšlienky prijíma a schvaľuje. Z toho môžeme vyvodiť záver, že Teodorit neobraňoval Nestória, ale hájil seba a vo svojich christologických predstavách sa stotožňoval s Cyrilom. Obidvaja vychádzali z analógie s človekom, v ktorom sú reálne a neoddeliteľne zjednotené telo a duša. „Tak ako človek, vo všeobecnosti povedané, rozumný a smrteľný živočích, má dušu, má aj telo, no všetko sa rozumie ako jedna živá bytosť, pričom rozdielnosť dvoch prirodzeností nerozdeľuje jedného na dvoch; a v jednom a tom istom poznáme nesmrteľnosť duše a smrteľnosť tela, priznávame neviditeľnú dušu, viditeľné telo a rovnako, ako som povedal, jedna živá bytosť - rozumná a zároveň smrteľná; presne tak vieme, že náš Pán a Boh, Vládca Christos, je aj po vtelení jeden Syn, lebo nakoľko je zjednotenie nerozdeliteľné, natoľko je aj nezliatne.“⁴³⁴ Cyril píše: „Veď človeka chápeme ako jednu bytosť a aj v skutočnosti je jeden kvôli svojmu vytvoreniu z tela a rozumnej duše v ňom prebývajúcej.“⁴³⁵

Spasiteľ je jeden, živý subjekt - Bohočlovek, ako Peter, Pavol, Abrahám - toto bolo nespochybniteľné pre jedného i pre druhého. No každý to vysvetľoval

⁴³³ ДѢЯНІА ВІСЛѢНСКІХЪ ГОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 456.

⁴³⁴ ФЕОДОРИТ КИРРСКІЙ. 1907. *Творения блаженнаго Феодорита, епископа Киррскаго*. Том 7-8. Сергиев Посад. 1907. s. 28.

⁴³⁵ ДѢЯНІА ВІСЛѢНСКІХЪ ГОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 460.

inak. Christos je jedna osoba. Teodorit z tejto formulácie logicky rozvíja to, že jednota predpokladá niekoľko zjednocujúcich sa, pretože jednota môže byť len niekoľkých, nie jedného. Ako nie je súčet bez sčítancov, rovnako tak neexistuje jedna osobnosť bez prirodzeností. Takýmto myšlienkovým procesom zákonite prichádzal k momentu rozlíšenia.⁴³⁶

Teodorit hovorí: „Jednota sa prijíma v rozdelenom a nikdy sa neuvažuje, či jej predchádzalo rozdelenie. Tak, prijímajúc jednotu, najprv prijíma rozdelenie. Prečo potom hovorí, že nie je potrebné rozdeľovať hypostázy alebo prirodzenosti, hoci vie, že dokonalá hypostáza Boha Logosa existovala pred vekmi a prijala najdokonalejšiu podobu služobníka.“⁴³⁷

Vtelený Logos je jeden len preto, lebo sú v ňom dve nezliatne a nerozdeliteľné prirodzenosti. Trochu inak rozmýšľal Cyril Alexandrijský. Isus Christos je Boh a človek a pri tom osoba; preto aj zjednotenie prirodzeností v Ňom predstavuje nie zídenie sa ani spojenie, ale hypostázna jednota. V takom prípade rozdelenie a osobitosti prirodzeností ustupujú do pozadia pred chápaním živej osobnosti Spasiteľa. Teraz nie je ani Boh, ani človek, ale existuje μία υπόστασις. *On* sa narodil a rástol, *On* trpel hlad a smäd, *On* trpel na kríži. „Zjednotenie ukázalo jedného a preto sa vystríhajte deliť Ho na dvoch“⁴³⁸, hovorí svätý Cyril. Spoločným pre obidvoch bolo: Christos je jedna Bohoľudská osoba. Rozchádzali sa v tom, že jeden zdôrazňoval moment rozdelenia, ktorý vyžadovala jednota, a druhý sa sústreďoval na fakt jedinečnej individuálnosti Spasiteľa, ktorý nepripúšťal akúkoľvek dvojnásť.

Nepokoje v Konštantinopoli naberali čoraz väčšie rozmery a preto bol 18. novembra 430 vydaný cisársky dekrét, prísne prikazujúci metropolitom celého kresťanského sveta, aby sa dostavili do Efezu na sviatok Päťdesiatnice⁴³⁹. Zo sýrskej oblasti sa na snem vybrala skupina biskupov na čele s Jánom Antiochijským, medzi ktorými bol aj Teodorit Kýrsky. Pripravoval sa súd nad Nestóriom. No ešte väčšiu pozornosť vzbudzovali anatémy Cyrila, ktoré chceli

⁴³⁶ Pozri ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 80.

⁴³⁷ ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение. s. 452.

⁴³⁸ ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 462.

⁴³⁹ Pozri ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 210.

vyvrátiť a žiadali odpoveď samotného Cyrila. S týmto zámerom išli východní biskupi do Efezu. Kvôli nepredvídateľným ťažkostiam neboli schopní prísť do Efezu do 7. júna 431. Aby nevyvolali podozrenia, že maria priebeh snemu a pohrdajú cisárskym dekrétom, Ján vyslal napred skupinu biskupov, medzi ktorými bol aj Teodorit. Títo mali list adresovaný Cyrilovi Alexandrijskému a Juvenaliovi Jeruzalemskému, v ktorom ich prosili, aby počkali na ostatných biskupov. Cyril však nebral do úvahy prosbu vyslancov a 22. júna otvoril snem. Tento, na pohľad možno bezvýznamný čin, sa však ukázal rozhodujúcim. Predstavitelia východných biskupov odmietli zúčastniť sa na zasadnutiach, pretože nepochopenie ich prosby považovali za tajné želanie Cyrila zbaviť sa kontroly Sýrčanov. Považovali to za úplne správne, hlavne z právnej stránky, keďže medzi nimi bolo dvadsaťjeden metropolitov, zatiaľ čo na strane Cyrila ich bolo len devätnásť. Protestovali proti tomu a svoj protest poslali aj cisárovi Teodóziovi.

Ján Antiochijský s ostatnými biskupmi prišiel 26. júna a keď zistil situáciu, nechcel sa pripojiť k už prebiehajúcemu snemu, ale vytvoril vlastný snem (conciliabulum - snemík). Hneď, ako sa zišli, vyslovili obvinenia na alexandrijského biskupa a Memnona Efezského, ktorých zvrhli a ich prívržencov odlúčili až do vyjasnenia sporu. Je zarážajúca prísnosť a rýchlosť, s akou konali, no mali k tomu svoje dôvody. Je pochopiteľné, že vysokovzdelaní biskupi, ktorí tam boli, by sa neopovážili bezdôvodne porušiť cirkevné kánony. Ale anatémy Cyrila vyvolali na Východe veľký rozruch. Boli považované za znovuzrodenie apolinarizmu a stali sa „kameňom úrazu a skalou pohoršenia“⁴⁴⁰ pre sýrskych biskupov. Cyril otvoril snem a dal do pozornosti biskupov predovšetkým rozličné dokumenty, týkajúce sa histórie nestoriánstva, ako aj svoj list Του Σωτήρος, ktorý bol prečítaný aj s anatémami. Nestórios bol uznaný za heretika a pod dokument sa podpísalo 198 biskupov. Večer bol verejne vyhlásený rozsudok.

Rýchlosť, s akou konal Cyril, vyvolávala podozrenie u východných biskupov a to pre nich znamenalo len potvrdenie toho, že Cyril úporne zotrváva vo svojom poblúdení. Ak anatémy neobsahujú apoštolské učenie, je zrejmé, že aj tí, ktorí ich prijali nezotrvávajú v správnom učení. Preto celý snem považovali za nekompetentný riešiť otázky viery. Teodorit sa všestranne

⁴⁴⁰ 1Pt 2, 7.

podieľal hlavne na teologickej stránke riešenia sporu. Ján Antiochijský vystupoval ako nasledovník a ochranca nicejskej viery. Ale to isté o sebe tvrdil aj Cyril Alexandrijský, ktorý sa stále opieral o Nicejský symbol viery a medzi tým neustále zostavoval nové diela a prikladal ich k starším. Preto východní biskupi zostavili vyznanie viery, ktoré poslali cisárovi Teodóziovi. Je zrejmý chybný postoj Teodorita k snemu vedenému Cyrilom, ktorý bol neskôr uznaný za všeobecný, no nie je správne podozrievať ho vo vieroučných chybách. Svätý Cyril neskôr prijal a schválil jeho výklad viery a aj Chalcedonský snem vniesol jeho časť do svojho uznesenia. V Efeze hovoril o jednom Christovi v dvoch prirodzenostiach. Nielen priznával a nazýval Máriu Bohorodičkou, ale dokázal obhájiť toto pomenovanie pred všetkými pokusmi zo strany neumiernených priateľov.

Efezske rozhovory nevedli k žiadnym výsledkom a namiesto zjednotenia dochádzalo k čoraz väčším rozporom. Cisár nevedel, čo má robiť. Zo začiatku chcel vyhovieť všetkým. Potvrdil zosadenie Nestória ako aj Cyrila a Memnona. No tento čin vyvolal ešte väčšie rozbroje. Nakoniec sa cisár rozhodol pozvať k sebe po osem členov z každej skupiny a chcel, aby sa problém riešil teologickými debatami. Medzi zástupcami východných biskupov bol aj Teodorit. Dalo sa predpokladať, že ani tento pokus nebude úspešný. Východní biskupi totiž prikázali svojim vyslancom žiadať odvolanie Cyrilových listov spolu s anátémami. 11. septembra sa zišli v Chalcedone a mali spolu päť diskusií v prítomnosti samotného cisára. Avšak všetka námaha východných biskupov bola márna. Cisár, ktorý bol dovtedy zhovievavý k Nestóriovi, zmenil svoju politiku a prikázal mu odísť do vyhnanstva, do monastiera svätého Euprepia v Antiochii a na konštantinopolskú katedru bol vybraný Maximián. Cyril Alexandrijský a Memnon boli oslobodení a bolo im dovolené vrátiť sa na svoje katedry. pravdepodobne koncom roku 431 východní biskupi pobrali domov. Po príchode do Tarzu usporiadali snem, kde znovu sľubujú tvrdo stáť za Nestóriom a spolu s Cyrilom a Memnom zosadili aj ich vyslancov do Chalcedonu. Toto rozhodnutie potvrdili ešte raz v Antiochii. Ján Antiochijský odmietol zapísať meno Maximiána do diptychu. Rozdelenie bolo uskutočnené a formálne potvrdené aj východnými biskupmi, aj prívržencami Cyrila. Všetci sa rozišli do svojich eparchií. Teodorit mohol teraz v klúde skúmať otázku sporu. Východiskom Teodorita v teológii je stanovisko, že zjednotenie je nezliatne a preto musíme v Spasiteľovi priznávať dve

prirodzenosti: Je Boh a človek a pritom je jeden, pretože je dokonalý a živý subjekt. Kyrský biskup predkladá nasledujúce vyznanie viery: „Vyznávame Pána nášho Isusa Christa dokonalým Bohom a dokonalým človekom, z rozumnej duše a tela, rodiacim sa pred vekmi od Otca podľa Božstva a v posledné dni kvôli nám a nášmu spaseniu - z Panny Márie (podľa človečenstva), jedného a toho istého - súpodstatným s Otcom podľa Božstva a súpodstatným s nami podľa človečenstva; lebo sa uskutočnilo zjednotenie dvoch prirodzeností. Preto vyznávame jedného Christa, jedného Syna, jedného Pána... a prinášame mu jedno klaňanie, tak ako veríme, že zjednotenie sa uskutočnilo v lone Panny pri samotnom počatí. Na základe toho Svätú Pannu nazývame aj Bohorodičkou aj človekorodičkou, pretože aj samotný Pán Christos sa vo Svätom Písme nazýva Bohom aj človekom a zároveň Emanuelom, čo zvestuje zjednotenie dvoch prirodzeností. Ak vyznávame a hovoríme, že Christos je Boh a človek, kto by bol potom taký hlúpy, aby sa vyhýbal výrazu človekorodička, keď patrí k výrazu Bohorodička. Veď Pánovi Christovi prisvojujeme dve pomenovania; preto sa Panna ctí a nazýva blahodatnou. Veď nie z nej narodený sa stáva cteným kvôli nej, ale ona sama sa krášli pomenovaniami kvôli Tomu, ktorý sa z nej narodil.“⁴⁴¹

V roku 432 cisár Teodózius navrhol patriarchovi Maximiánovi zhromaždiť všetkých biskupov nachádzajúcich sa v tom čase v meste a vytvoriť snem, ktorý by sa poradil o spôsobe odstránenia neporiadku v Cirkvi. Po preskúmaní stavu cisárovi oznámili, že poriadok nastane len vtedy, ak všetci prijmú jednu vieru a antiochijský patriarcha anatematizuje Nestória a jeho učenie. V takomto zmysle bol do Antiochie poslaný list a pod hrozbou trestu bolo Jánovi prikázané, aby sa dostavil do Nikomédie na rozhovory s Cyrilom a ešte predtým presvedčil ostatných východných biskupov, aby súhlasili s požiadavkami cisárskeho dvora. Zároveň cisár prosil o spoluprácu Simeona Stĺpnika a Akakija Verijského pri uskutočnení svojho plánu. Po obdržaní tohto dekrétu sa Ján ponáhľal upovedomiť o ňom najvýznamnejších biskupov východu a pozval ich do Antiochie. Čoskoro sa do Antiochie dostavili Alexander Ierapolský, Makárij Laodicejský a Teodorit Kýrsky a spolu s Jánom usporiadali snem. Tu dal Teodorit šesť návrhov, ktoré boli prítomnými schválené. Potom sa biskupi vybrali do Verie, kde boli tieto návrhy znovu preskúmané a potvrdené

⁴⁴¹ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 104.

autoritou Akakija. V jeho mene bol Cyrilovi Alexandrijskému poslaný list, ktorý hovoril o potrebe zachovávaní Nicejského symbolu a prebytočnosti ďalších zmien a úprav. Cyril samozrejme nemohol súhlasiť s takýmto listom, pretože to by znamenalo priame priznanie pravdy Nestória. V odpovedi Akakiovi vyjadruje plné pochopenie, ale ukazuje na protiklad medzi cieľom a samotným skutkom. Je samozrejme vždy pripravený chrániť Nicejské vyznanie, no považuje za nemožné zriecť sa diel proti Nestóriovi. Považoval však za potrebné predložiť svoje vyznanie: „Blahodaťou Spasiteľa som bol vždy pravoslávny a som vychovaný pod vedením otca pravoslávnych. Nikdy som nezmyšľal rovnako ako Apolinários (to nie!) alebo ako akýkoľvek iný heretik; naopak, anatematizujem ich. Nenazývam telo Christa bezduchým, no priznávam ho oduševneným rozumnou dušou. Nepripúšťam ani zliatie, ani zmiešanie, ani preliatie, ako hovoria niektorí; vyznávam, že Boží Logos ostal svojou prirodzenosťou nezmeniteľný a nezmenený a svojou prirodzenosťou nedostupný akémukoľvek utrpeniu, lebo Božstvo je bez vášní a nepodlieha ani tieňu premeny. Nakoniec, uznávam, že jeden a ten istý Christos, Pán náš, Jednorodný Boží Syn trpel za nás telom, podľa Písma a blaženého Petra (1Pt 4,1).“⁴⁴² Tento list, prijatý východnými biskupmi s rozpakmi a odmietaním, bol však Teodoritom a Andrejom Samosatským prijatý pozitívne z jeho dogmatickej stránky. „Zvestujem tvojej svätosti, že v listoch poslaných z Alexandrie som našiel výklad dogmy iný ako písal predtým, no v súlade s učením otcov. Veľmi som sa potešil a oslávil Pána Christa za zmenu, ktorá nastala po napomínaní tvojej svätosti“⁴⁴³, písal Teodorit v liste Akakiovi Verijskému. To bol začiatok vzniku rôznych frakcií medzi východnými biskupmi, ktoré sa začali navzájom obviňovať z prehnanej horlivosti, resp. prílišných ústupkov vo viere. Teodorit si na jednej strane uvedomoval čistotu viery Cyrila, na strane druhej však nesúhlasil so spôsobom odstránenia Nestória a ďalších biskupov, ako aj nútením biskupov zo strany Jána Antiochijského podpísať podmienky Cyrila.

Roku 434 zomrel v Konštantinopole patriarcha Maximián a na jeho miesto bol vybraný Proklos. Čoskoro po svojom zvolení adresoval východným

⁴⁴² ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 110.

⁴⁴³ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 111.

biskupom list, v ktorom ich volal k jednote pod podmienkou anatémy Nestória. Mnohí z biskupov sa k tomuto listu vyjadrili s nespokojnosťou. Teodorit napriek všetkým podozreniam nepochyboval o čistote Proklovej christológie a udržiaval s ním priateľské vzťahy a vážil si ho. Touto udalosťou problém s Konštantinopolom pre Teodorita skončil a cítil sa dogmaticky jednotný s celým kresťanským svetom. Keďže sa Teodorit chcel pridať na stranu Jána, považoval za nutné ešte raz prejsť všetky dokumenty, ktoré sa týkali dohody Alexandrie a Antiochie. O pravosláví Cyrila nepochyboval a tak teraz obrátil svoju pozornosť na Nestória a zistil, že jeho odsúdenie bolo vykonané dôveryhodne, pretože anatéma nebola neohraničená. Vždy sa bál, že s odmietnutím Nestória bude musieť odmietnuť aj nezliatne zjednotenie prirodzeností. No keď videl, že Cyril prijal antiochijský Symbol viery a Ján odsudzoval v nestoriánstve krajnosti, zaujal miernejší postoj. Ján Antiochijský si uvedomoval, že priviesť k únii aj ostatných biskupov bude oveľa ťažšie ako dohodnúť sa s Teodoritom, lebo podľa slov Teodorita strohí si obľúbili opozíciu, kvôli nej samej a neustále protestovanie považovali už za niečo celkom prirodzené.⁴⁴⁴ Ján pochopil, že po tom, čo učinil, nemá už na východe jeho slovo veľkú váhu a preto splnomocnil Teodorita konať tak, ako uzná za vhodné a dokonca mu dovolil, ak to bude potrebné, aj agitovať proti nemu. Teodorit nepotreboval až tak veľké ústupky, stačila mu plná moc na to, aby mohol povedať tým, ktorí to nemohli prijať, že nie je potrebné podpísať odsúdenie Nestória. Teodorit pri svojom snažení vychádzal z toho, že biskupi v jeho blízkosti už skôr vyjadrili svoju túžbu po mieri hoci ešte stále podozrivo hľadeli na Cyrila a jeho diela. Stále však ostávalo niekoľko nenapraviteľných. Za týchto prosil Jána, aby k nim bol zhovievavý, no ten s tým nesúhlasil, lebo si bol vedomý postoja cisára po zjednotení s Cyrilom a čo najviac sa mu snažil ulahodiť. Tí, ktorí nechceli podpísať úniu s Cyrilom, boli zbavení svojich katedier a poslaní do vyhnanstva. Ešte predtým bol do vyhnanstva poslaný Nestórios. Zdalo sa, že východ je očistený a všade by mal panovať pokoj a láska. No v skutočnosti to bolo trochu inak. Strohí prívrženci Cyrila samotnému Cyrilovi vyčítali ústupky a presviedčali ho o tom, že sa zmenil. Cyril bol prinútený brániť seba aj východných a objasniť, že všade je jedna pravoslávna apoštolská viera. Sila teologickej únie sa začala strácať. Nie je

⁴⁴⁴ Позри ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 130.

známe, či práve to alebo niečo iné prinútilo Cyrila, aby žiadal priznanie všetkých svojich podmienok teda aj: „prekliať Nestória a jeho špinavé a nezmyselné dogmy a považovať ho za zosadeného“.⁴⁴⁵ Teodorit bol nespokojný s takýmto obratom. Absolútne odsúdenie doktríny Nestória považoval za nespravodlivé, pretože v nej videl pravoslávnu myšlienku, tak drahú antiochijskej škole, o nezliatnom zjednotení prirodzeností v osobe Christa. Podľa neho preklatie Nestória malo sprevádzať aspoň čiastočné odsúdenie Cyrilových anatém. Čo sa týka strohých biskupov na východe, ich oddanosť Nestóriovi chápal ako nepochopenie a bol presvedčený o ich dogmatickej správnosti. Toto viedlo k prerušeniu komunikácie medzi Jánom a Teodoritom. Pravdepodobne sa to stalo začiatkom roku 435, ešte pred odchodom Nestória do vyhnanstva. Čoskoro sa to dozvedel aj Cyril Alexandrijský a vyjadril svoje počudovanie nad tým, že Teodorit, ktorý prijal úniu, sa teraz opäť drží učenia Nestória.⁴⁴⁶ Tribún Aristolaos, ktorý mal na starosti presvedčiť východných biskupov, aby bez výhrad prijali úniu bol pripravený vykonať to aj nasilu. Takéto konanie, hoci s nevôľou, bolo prijaté a biskupi podpísali úniu, keďže trestom za jej nepodpísanie bolo zbavenie kňazskej hodnosti a vyhnanstvo. Cyril chápal, že odsúdenie Nestória nemusí znamenať aj dogmatickú správnosť východných biskupov, preto vypracoval návrh vyznania, ktorý mali schváliť všetci biskupi. „Veríme, že Pán náš Isus Christos, Syn Boha, jednorodený Logos, ktorý sa stal človekom a vtelil sa, je jeden, nie na dvoch synov rozsekávaný, ale jeden a ten istý pred vekmi nevysloviteľne narodený od Boha a On, v posledné dni narodený od ženy telom, tak, že Jeho osoba je jedna. Preto nazývame svätú pannu Bohorodičkou, lebo jeden a ten istý je Boh a zároveň človek. Pretože Jednorodený sa vtelil a stal človekom nezmeniteľne a nezliatne, preto trpel ľudskou prirodzenosťou, prirodzenosť Božstva je nedostupná utrpeniu; je vlastné telu, nasledujúc Písmo.“⁴⁴⁷ Cyril Alexandrijský sa tu v mnohom drží charakteru antiochijského symbolu, ale namiesto pojmu πρόσωπον používa υπόστασις a niekde dokonca aj φύσις.⁴⁴⁸ Preto toto

⁴⁴⁵ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 141.

⁴⁴⁶ Pozri: ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 142.

⁴⁴⁷ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 146.

⁴⁴⁸ známa formulácia μία φύσις του Θεου Λόγου σεσαρκωμένη.

vyznanie nebolo prijaté sýrskymi biskupmi. Preto tribún Aristolaos prišiel s novým návrhom, ktorý obsahoval tri body:

1. svätá Panna je Bohorodička,
2. Christos je jeden a nie dvaja synovia,
3. hoci ostal netrpiteľným podľa Božstva, Syn Boží pretrpel smrť za ľudský rod telom.

Teodorit dosiahol maximum toho, čo sa dalo. Ikonómiou priviedol na stranu únie nerozhodných, strohých sa mu nepodarilo, pretože boli vyhnaní. Spory ohľadne viery neboli potrebné. Od vydania listu Ευφραίνεσθουσιν už nepovažoval Cyrila za apolinaristu, ale za úplne pravoslávneho. Jedinou ostávajúcou otázkou bola otázka Nestória, no aj v tejto oblasti boli badateľné ústupky, ktoré už skôr odporúčal Teodorit. Všeobecná podoba odsúdenia bola nahradená presnejšou formuláciou. Preto v roku 436 došlo ku konečnému zblíženiu Teodorita s Jánom Antiochijským a Cyrilom Alexandrijským.

Jednou z otázok, ktorá vyplávala na povrch pri riešení nestoriánskej problematiky bola otázka Diodora z Tarzu a Teodora z Mopsuestie. Tento problém by možno nebol až tak veľmi prepukol, ak by sa priatelia Nestória neboli dovoľávali pri obrane svojho heretického učenia na diela Diodora a Teodora. Tým vyvolávali podozrenie prívržencov Cyrila Alexandrijského. Preto sa Cyril v Konštantinopoli sťažuje na sýrskych biskupov, že vyzdvihujú Teodora a stavajú ho na úroveň Atanáza, Gregora, a Vasilia. V hlavnom meste to prijali a poverili Aristolaosa, aby biskupi okrem Nestória prekliali aj Teodora. V tomto však na východe nenašiel ani jedného spojenca. Biskupi jednohlasne vyhlásili, že súhlasia s anatémou Nestória, ale nedovolia siahnuť na česť "učiteľa učiteľov a exegetu exegetov" Diodora. Medzitým aj v Konštantinopoli začali nepokoje ohľadne Teodora a preto bol aj patriarcha Proklos prinútený vystúpiť. Odmietol anatematizovať Teodora a zostavil svoj známy list k Arménom, aby priviedol k rozumu krajných antinestoriáncov. Celý východ žiadal ukončenie sporu, no jeho nádeje sa nesplnili. Cyril stál za svojim a bol presvedčený, že diela Teodora obsahujú heretické učenie, pretože bol učiteľom Nestória. V rokoch 437 - 438 zostavil trojzväzkové dielo proti Diodorovi a Teodorovi. Je jasné, že toto dielo nemohlo byť prijaté na východe tak, ako bolo prijaté Cyrilove vyznanie viery roku 433. Cyril napadol najväčšie autority antiochijskej školy a tým otriasol základmi celej antiochijskej školy a teologickej tradície. Hovorcom antiochijcov sa opäť stal Teodorit a opäť sa

v určitom zmysle opakoala epizóda s Nestóriom. Zo svojho pohľadu prísnej jednoty osoby Christa nemohol Cyril pripustiť také jasné rozdelenie prirodzeností, aké nachádzal v dielach Teodora, ktorý v niektorých prípadoch došiel až do priznávania dvoch synov v Spasiteľovi. V očiach alexandrijského biskupa sa to rovnalo zvrhnutiu vteleného Boha Logosa na úroveň proroka. Pri tomto sa chápanie jednoty prirodzeností zmenilo na mravné spojenie Boha a človeka.

Pre samotného Teodorita bola dvojnosť prirodzeností nemožná bez jednoty a preto, tým, že našiel u Teodora dvojnosť pripúšťal u neho aj jednotu. Cyril mal na to iný pohľad. Christos je jedna hypostáza a akákoľvek dvojnosť po udalosti vtelenia je zbytočná a nebezpečná. Kde je dvojnosť bez jasného momentu jednoty, tam nie je jedna hypostáza, ale dva navonok zjednotené subjekty. Ako vidno, zopakoval sa spor ohľadne Nestória, no Teodorit sa správal úplne inak. Už neobviňoval svojho protivníka z herézy, varuje ho však pred reakciou, ktorú môžu vyvolať jeho diela proti Teodorovi. Preto sa tento spor nemohol rozvinúť do takých rozmerov, ako spor, ktorý vznikol ani nie pred desiatimi rokmi. Aj samotný Cyril zistil, že spor zbytočne zväčšujú niektorí jeho krajní prívrženci a preto prosí Prokla o zhovievavosť k mužovi slávneho mena, ktorý zomrel v jednote s Cirkvou. Jánovi Antiochijskému píše s nespokojnosťou o ľuďoch, ktorí bojujú so vzduchom a napínajú svoje luky proti prachu.⁴⁴⁹ K cisárovi bola vyslaná prosba o nastolenie pokoja a Teodózios II. prikázal prerušiť spory ohľadne Teodora. Zdalo sa, že konečne zavládol mier a pokoj. Na troskách nestoriánstva však vstávalo monofyzitstvo a Teodorit bol opäť prinútený viesť teologický boj.

(pokračovanie)

Zoznam bibliografických odkazov

Copy of the Letter written by John, Bishop of Antioch, to Nestorius. [online]. [2011-10-01]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.cl.html>>.

ДѢЯНИЯ ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Санкт Петербург, 1996. 452 с.

⁴⁴⁹ Позри ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. с. 156.

- ФЛОРОВСКИЙ, Г. В. 1992. *Восточные отцы V.-VIII. веков*. Moskva, 1992. 260 с.
- ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва, 1890. 349 с.
- КАРТАШОВ, А. В. 1995. *Васељенски сабори*. Том 1. Београд : Студио Дизајн, 1995. 432 с.
- МАЈЕНДОРФ, Ј. 1989. *Византијско богословље*. Крагујевац : Каленић, 1989. 288 с.
- МАЈЕНДОРФ, Ј. 1994. *Христос у источно хришћанској мисли*. Манастир Хиландар, 1994. 204 с.
- ПОСПЕХОВ, Д. 1997. *Кирилл Александрийский и Несторий, ересиарх V. века*. Москва : Путем зерна, 1997. 208 с.
- РАКИТА, А. 1987. Халкидонски сабор и његов догмат. In *Теолошки погледи*. Београд, 1987, XIX, No.1-2, с. 31–58.
- ФЕОДОРИТ КИРРСКИЙ. 1907. *Творения блаженного Феодорита, епископа Киррского*. Том 7-8. Сергиев Посад, 1907.

PERSON OF BLESSED THEODORET OF CYRUS

Vladimír KOCVÁR, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 081 01 Presov, Slovakia, vlado.kocvar@post.sk, 00421517726729

Abstract

The article deals with person of blessed bishop Theodoret of Cyrus. It shows bases of his theological minds, and his position in Christological controversy of V. century. We also try to mention his apportion to formulation of Chalcedon doctrine, but also his false in some of his theological conclusions.

Keywords

Theodoret of Cyrus, Christology, Nestorians, person of Christ